

OSMANLI GALATA'SINDA TERCÜMAN OLMAK: BİR VENEDİK TERCÜMANININ TEREKESİ VE BORÇLARI (1672)

*Metin Ziya KÖSE**

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezinde Avrupalı devletlerin elçilikleri açıldıktan sonra taraflar arasında yoğun bir diplomatik münasebet başlamıştır. Tercümanlar, iki farklı dünyanın aracıları olarak ilişkilerde önemli bir rol oynamışlardır. Venedik Cumhuriyeti, tercümanlığa ayrı bir önem atfetti ve tercüman yetiştiren bir okul dahi açmıştır. Çeşitli görevler üstlenen Venedikli tercümanlar, belli bir süreliğine ya da hayatlarının tamamında İstanbul'da bulundular. Osmanlı yönetiminden tercümanlık beratı alarak bir takım muafiyetler elde ettiler. Bu tercümanlardan biri olan Corci Tomazo, 1672'de İstanbul'da öldüğünde terekesi Galata kadılığı tarafından kayıt altına alınmıştır. Bu çalışmada ilk olarak elçilik tercümanlarına ait tarihsel bilgiler verilmiştir. Daha sonra ise Corci'nin terekesi incelenmiştir. Bir hayli borçlu olduğu görülen bu tercümanın terekesinden yola çıkılarak daha genel sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tercüman, Galata, Venedik, Tereke, Borç.

BEING AN INTERPRETER IN OTTOMAN GALATA: ESTATE AND DEPTS OF A VENETIAN DRAGOMAN (1672)

ABSTRACT

After opening the embassies of European states in the center of the Ottoman Empire, intensive diplomatic relations began between the both sides. Interpreters are played an important role as mediator agents of two different world. Republic of Venice attributed a special importance to interpretership. Also, an interpreter training school was opened. Venetian interpreters who undertook various tasks were in Istanbul a certain period or all of their lives. They obtained interpreting berat from Ottoman rule to have a number of exemptions. Corci Tomazo, one of this interpreters, was died in Istanbul in 1672. His estate was recorded by the court of Galata. In this study, historical information was given about embassies interpreters, firstly. Later, the estate of Corci has been viewed. A more general conclusions have been reached on the basis of the estate of this interpreter.

Key Words: Dragoman, Galata, Venice, Estate, Dept.

* Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Ü. Fen-Ed. Fak. Tarih Böl. El-mek: metinziya@hotmail.com

1. Galata'da Tercümanlığın Yükselişi

Bu çalışma, bir Venedik tercümanı olan Corci Tomazo'nun ölümünden sonra evinde Galata kadılığından gönderilen Mevlana Mahmud Efendi adlı görevlinin ve aile efradının hazır bulunduğu bir tereke toplantısını konu etmektedir. Makalenin ana kaynağı Galata Şer'iye sicilinde yer alan bir mahkeme kaydır¹.

Tereke, ölen kişinin hayatta iken edindiği varlıklar ile yasal mirasçılara bıraktığı malların dağılımı gösteren ve kadılık makamı tarafından düzenlenen belgedir². Şer'iye sicillerinde yer alan tereke kayıtları kullanılarak yapılan bilimsel yayınlar nitelik ve nicelik bakımından oldukça külliyetlidir³. Ancak çalışmalara göz atıldığında genellikle üst düzey Osmanlı yöneticilerinin ya da taşrada ileri gelenlerin tereke kayıtlarının incelendiği görülecektir. Venedikli bir tercümanın terekesi ile ilgili ilk kez bir bulguya rastlanmış olması ve bir bilimsel çalışmaya temel teşkil etmesi şüphesiz önemlidir.

Uluslar arası ticaretin ve diplomatik münasebetlerin seyri incelenirken ölümleri de hesap etmek gerekmektedir. Yeniçağ'da doğulu ve batılılar için ticaret ve diplomasi en önemli etkileşim enstrümanı durumundaydı. İki dünya arasındaki geçişler, tarafların kabul ettiği anlaşmalar ve anlaşmaların yazılı olduğu diplomatik belgeler üzerinden olmaktadır. Avrupalılar açısından bunu sağlayan en dikkat çekici metin ahidnâmelerdi⁴.

Konu ile alakası olması bakımından bu belgelerde çeşitli sebeplerle ölen Avrupalıların terekelerinin ne olacağına dair maddeler bulunurdu. Benzer şekilde ahidnâmelerin Avrupa ile ticarî bağları olan Osmanlı tebaasına da karşılıklılık ilkesi gereğince benzer haklar sağladığını belirtmek gerekir⁵. Buna örnek olması bakımından Venedik'te ölen bir Müslüman tüccarın terekesi ile ilgili çalışma zikredilmelidir. Ayaşlı tüccar Hüseyin Çelebi'nin terekesi diğer Osmanlı tüccarları huzurunda bir görevli tarafından kayıt altına alınmış ve yine orada bulunan amcası tarafından satılmıştır⁶. Kuşkusuz bu tüccar geçici bir süreliğine Venedik'te bulunmaktaydı. Geride bıraktığı şeyler bir kısım günlük kullanım vasfı gösteren eşya idi. Ayrıca tereke kaydında defin masrafları da zikredilmekteydi. Tercüman Corci'nin terekesi ise belirli bir süre-belki de hayatı boyunca İstanbul'da bulunması gereken bir diplomatik görevlinin sahip olduğu taşınabilir ve taşınamaz malları içermesi bakımından dikkat çekmektedir.

Venedik Cumhuriyeti, İstanbul'un Osmanlıların eline geçmesinden sonra da daimi elçilik bulundurma hakkını elde etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu ile olan diplomatik girişimlerinin başarılı olması için-diğer Avrupa devletlerine model teşkil edecek- etkin bir diplomatik anlayışa sahip bir elçilik yapısı geliştirdiler⁷. Tercümanlık, bu bakımdan elçilik maiyeti içerisinde ayrıcalık ve önem

¹ Gurre Cemaziye'l-ahir 1083 (24 Eylül-3 Ekim 1672), **Galata Şer'iyye Sicili**, nr.113, s.48.

² Halil İnalcık, "Sources for Fifteenth- Century Turkish Economic and Social History", **The Middle East and the Balkans Under the Ottoman Empire**, Bloomington 1993, s. 177 vd.

³ En önemli çalışmalardan biri için bk. Ömer Lütfi Barkan, "Edirne Askeri Kassamına Ait Tereke Defterleri (1545-1659)", **Belgeler**, III/5-6, Ankara 1966. Osmanlı askeri sınıfına mensup olanlar ile ayanların terekelerini inceleyen birçok çalışma mevcuttur.

⁴ Mehmet Bulut, "The Ottoman Approach to the Western Europeans in the Levant During the Early Period", **Middle Eastern Studies**, 44/2, 2008, s.259 vd.

⁵ Bu konuda bk Halil İnalcık, "An Outline of Ottoman-Venetian Relations", **Venezia Centro di Mediazione tra Oriente e Occidente**, 15-16, Firenze 1976, s. 89.

⁶ Cemal Kafadar, "Venedik'te Bir Ölüm (1575) Serenissima'da Ticaret Yapan Anadolu Müslüman Tüccarlar", **Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken**, İstanbul 2010, s.73-122.

⁷ Bu konuda bk. G.R. Berridge, "Notes on the Origins of the Diplomatic Corps: Constantinople in the 1620s", **Clingendael Discussion Paper in Diplomacy**, 2004, s.16 ve Daniel Goffman, "Negotiating with the Renaissance State: The Ottoman Empire and the New Diplomacy", **The Early Modern Ottomans Remapping the Empire** (ed. V.H. Aksan-D. Goffman), Cambridge 2007, s.70.

verilen bir görev haline geldi. Venedikliler diplomatik bir görev olarak tercümanlığı, birden fazla dil bilen Bizanslı alimlerden öğrendiler. Tecrübelerini diğer İtalyan şehir devletlerine aktardılar. Tercümanlar ya da *dragomanlar* yaklaşık 300 yıl boyunca doğu ve batı arasında anahtar rol üstlendiler. Osmanlı Devleti'nde elçilik bulunduran ülkeler, elçilerinin yanında Osmanlı sarayı ve bürokratları ile iletişim içinde olacak tercümanları bulundurma zorunluluğu hissettiler. İyi sayılabilecek bir maaş alan tercümanlar, tecrübelerine göre kendilerine asistanlık yapan genç tercüman adaylarını yetiştirmekteydiler. Osmanlı protokol kuralları gereğince tercümanlar kendilerine özgü bir kıyafet giyerlerdi⁸.

Yeniçağ'da Avrupalı devletler için Osmanlı İmparatorluğu ile olan diplomatik işlerin yürütülmesinde tercümanlık yapmak en önemli görevlerden biri addedilirdi. Bir doğu diline ya da dillerine vakıf olmak bu bakımdan önemliydi. Başlangıçta, Avrupalılara batı dillerini bilen Osmanlı tebaası gayr-i müslimler tercümanlık yaptılar. Ahidnâmelerde kabul edilen şartlara göre bazı ayrıcalıklar ve muafiyetler elde edildiği için gayr-i müslimler arasında tercüman olmak bir öncelik haline gelmeye başladı⁹.

Batılı elçiler diplomatik ilişkilerin başlaması ve elçilik açılmasına izin verildikten sonra Osmanlı dünyasını ve diplomasisini çok iyi bilen, diplomasi bürokratlarını yakından tanıyan Avrupa dillerine vakıf Yahudi, Ermeni ya da Rumlardan tercüman seçme yoluna gittiler¹⁰. Bu durum Osmanlı dilini bilen yetişmiş aracılara olmadığından bir yerde zorunluluk gibi dursa da Osmanlı mantığını hızlı bir şekilde anlamada kendilerine oldukça zaman kazandırdı. Bu yüzden elçiliklerde çalışan tercümanların mühim bir kısmının Osmanlı'ya tabi Katolik Latinlerden ve zımmîlerden olması şaşırtıcı değildir. Avrupa dillerine vakıf gayrimüslimlerin dinsel ve kültürel ayrılıklar dışında Osmanlı toplumunu yakından tanımaları onları Avrupalıların gözünde vazgeçilmez kılıyordu. Yabancı olmadıkları bir düzenin işleyişini ve Osmanlı yönetim anlayışı hususunda etkili gözlemleri ve düşünceleri mevcuttu. Bazıları sadrazamlar da dâhil olmak üzere mevki sahibi Osmanlı yönetici sınıfına ulaşmada maharet sahibiydiler¹¹.

Osmanlı başkentinde tercümanlık, diplomatik görevlerde yalnızca tarafların birbirini anlamasına yarayacak çevirmenlik anlamına gelmemekteydi. İstanbul'da devletlerarası münasebetlere konu olacak haberlerin üretimi ve sirkülasyonu doğrudan tercümanların ilgi alanlarını oluşturmaktaydı. Osmanlı dünyasına ait siyasî ve toplumsal yapının tanınmasında da önemli bir rol üstlendiklerinden diplomatlar dragomanların ürettiklerine oldukça değer verirdiler¹². Bu yüzden İstanbul'da elçiliği bulunan Avrupa devletlerinin Osmanlı Devleti ile olan münasebetlerinde tercümanların oynadığı rol son derece ehemmiyetliydi. Elçiliğin yapması gereken bütün diplomatik girişimlerin Osmanlı tarafına aktarılmasında birincil vazife üstlenmelerinin

⁸ Ruth A. Roland, **Interpreters as Diplomats A Diplomatic History of the Role of Interpreters in World Politics**, Ottawa 1999, s.41 vd.

⁹ Bu ayrıcalıklardan sadece yabancı elçilik tercümanları değil, divan-ı hümayun tercümanları da yararlanırdı (Cahit Bilim, "Tercüme Odası", **OTAM**, I, Ankara 1990, s.30-31.

¹⁰ İspanya'dan sürülen ve Avrupa dillerine vakıf, Batılı devletlerin elçiliklerinde tercümanlık yapan Yahudiler için bk. D. Gershon Lewental, "Dragomans (Tercuman; Translators)", **Encyclopedia of Jews in the Islamic World** (Ed. Norman A. Stillman), Brill 2010. XVII. yüzyıl sonlarında İngiliz elçiliği tarafından İngiltere'ye İngilizce öğrenmek üzere götürülen Osmanlı Rumlara dair bk. C.E. Bosworth, "Tardjuman," **Encyclopaedia of Islam**, XII, s. 278.

¹¹ Alexander H. De Groot, "Dragomans Careers': Change of Status in Some Families Connected with the British and Dutch Embassies at Istanbul 1785-1829", **Friends and Rivals in the East: Studies in Anglo-Dutch Relations in the Levant from the Seventeenth to the Nineteenth Century**, Leiden Brill 2000, s. 224.

¹² E. Natalie Rothman, "Interpreting Dragomans: Boundaries and Crossings in the Early Modern Mediterranean", **Comparative Studies in Society and History**, 51/4, 2009, s. 772.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

yanında tarafların birbirlerini anlayabilecek ortak bir dünyanın teşkil edilmesinde de şüphesiz etkindiler.

Venedik balyoslarının Osmanlı dünyasını anlamada ve diplomatik girişimlerde bulunmada en mühim yardımcıları tercümanlardı. İnebahtı Savaşı'ndan sonra İstanbul'a gönderilen elçilerden hiçbirisi Osmanlı Türkçesini bilmemekteydi. Bu bakımdan tercümanların önemi bir kez daha vurgulanmalıdır. XVI. yüzyılda sadece bir tane olan tercümanların sayısı, girişimlerin fazlaşması, diplomatik işlerin yoğunluk kazanması üzerine XVII. yüzyılın ilk yarısında yediye (7) kadar yükselmiştir ki her birinin ayrı ayrı uzmanlaştığı vazifeler mevcuttu¹³.

Terekesi ve borçları incelenecek olan Corci Tomazo, Venedik elçiliğinde hangi görevi üstlenmişti? Bir baş tercüman riyasetinde hareket eden diğer tercümanlar muhtemelen belirli siyasi ve diplomatik sahalarda uzmanlaşarak o konuda bilgi topluyorlardı. Corci'nin elçilikte hangi görevi üstlendiği mevcut belgede belirtilmemiştir. Esasında Venedik elçiliğinde bir baş tercüman bulunmaktaydı¹⁴. Bu tercümanın yönetiminde çeşitli görevleri olan diğer tercümanlar bulunurdu. Örneğin bunlardan biri ya da birkaçı elçilikte bulunup diplomatik belgelerin çevirisi ile uğraşır. *Yol tercümanı* ise balyosların Venedik'e gidiş gelişlerine eşlik ederler ve önemli haberlerin götürülüp getirilmesini sağlarlardı¹⁵. Tüccarlara çeşitli konularda ve mahkemelerde yardımcı olmak üzere vazifelendirilen tercümanlar da vardı¹⁶.

Venedik yönetimi, Osmanlı ile olan ilişkilerinde hem hassas, hem de dikkatli olma gereğini daha en başından anladığından, Osmanlı dilini bilen tercümanları yetiştirme yolunu seçti. Osmanlı İmparatorluğu ile olan münasebetlerinde doğu dillerine vakıf tercümanların yetiştirilmesi için 1551'de başlangıçta İstanbul'da, daha sonra ise Venedik'te "*giovani de lingua*" adlı bir dil okulu açtı. Başlangıçta Venedik asıllı adaylar bu okulda eğitim alırken, çeşitli nedenler yüzünden daha sonra Osmanlı tebaası olan öğrenciler de yetiştirilmeye başlandı¹⁷. Zamanla diğer Avrupa devletleri de Venedik'i taklit ederek benzer "*dil oğlanları okulu*" açma yoluna gittiler¹⁸.

2. Corci Tomazo'nun Terekesi ve Borçları

Acaba bir Avrupa devletinin İstanbul elçiliğinde tercüman olmanın maddi getirisi nelerdi? Sosyal refah ve gelir getirmesi bakımından ne kadar etkili bir meslekti? Tercümanlar bilindiği üzere maaşlı görevlilerdi¹⁹. Aracılık yaptıkları durumlara göre çeşitli ihsanlara sahip oldukları da ileri sürülebilir. Buna rağmen bir tercümanın hayat standardının hangi düzeyde olduğuna dair tarihsel verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bir Galata mahkemesi defterinde yer alan bu tereke kaydı

¹³ Eric Dursteler, **Venetians in Constantinople Nation, Identity, and Coexistence in the Early Modern Mediterranean**, Baltimore 2006, s.35-36. Sefaret ve konsolosluklardaki tercümanlarla birlikte bu sayının on üç olduğuna dair bk. Sezai Balcı, **Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası** (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2006, s.33.

¹⁴ Metin Ziya Köse, **Osmanlı Devleti ve Venedik Akdeniz'de Rekabet ve Ticaret 1600-1630**, İstanbul 2010, s.51.

¹⁵ E. Natalie Rothman, **Between Venice and İstanbul: Trans-Imperial Subjects and Cultural Mediation in the Early Mediterranean** (Basılmamış Doktora Tezi), University of Michigan 2006, s.212.

¹⁶ Galata Şer'iyye Sicillerinde buna örnek birçok hüccet bulunmaktadır.

¹⁷ Carla Coco, "İstanbul'daki Venedik Topluluğu", **Erdem**, 7/20, Ankara 1991, s. 673-674.

¹⁸ Suna Timur Ağıldere, "XVIII. Yüzyıl Avrupa'sında Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Önemi: Osmanlı İmparatorluğu'nda İstanbul Fransız Dil Oğlanları Okulu (1669-1873)", **Turkish Studies**, 5/3, 2010, s.695.

¹⁹ Balcı, **Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık...**, s.35-36.

sayesinde bir Venedik tercümanının yaşam düzeyi hakkında kısıtlı da olsa yorum yapabilme imkanı doğmaktadır.

Yukarıda da bahsedildiği üzere Osmanlı yönetiminden birçok muafiyet elde eden tercümanlar önemli sayılabilecek bir gelire ve refah düzeyine sahip olmaktaydılar²⁰. Ancak Corci'nin terekesi incelendiğinde dikkate değer bir borçlanma içerisinde olduğu görülmektedir. Beklenenin aksine bir tercümanın bu mikyasta bir borç içerisinde olması düşündürücüdür. Karşılaştırma yapılmasına imkan verecek başka tercüman terekelerine ihtiyaç duyulmakla birlikte bütün tercümanların Corci gibi borç batağında olduğunu ileri sürmek doğru olmayacaktır²¹.

Corci'nin her ikisi de Katrina adında iki eşi oldu. Bunlardan Katrina binti Fransisko daha önce ölmüştü. Bu eşinden Toma ve Petro adlı iki oğlu ve Hacliye adlı bir kızı vardı. Tercüman muhtemelen ilk eşi öldükten sonra ikinci evliliğini yapmıştı. Mahkemede Katrina ve Petro'yu Nikoroz veled-i Franko vekil olarak temsil etti. Hacliye'nin eşi Yenaki veled-i İbraniye adlı zımmî de mahkemede hazır bulundu.

Corci'nin ailesinin ve akrabalarının da İstanbul'da bulunması nasıl algılanmalıdır? İsminden yola çıkıldığında Corci'nin bir zımmî değil, İstanbul'da yaşayan bir Venedik vatandaşı olduğu sonucuna varılacaktır. Corci Tomazo muhtemelen Giorgio Tommaso olmalıdır. Galata'da yaşayan ve Levanten olarak kabul edilen Katolik-Latin ailelerden birine mensuptur²². Zımmîler haricinde Venediklilerin tercüman seçtikleri kişiler ya Venedik vatandaşı/soylu bir aile üyesi ya da Galata'da yaşayan Venedik ailelerinden birine mensup olurlardı. Buradan hareketle Corci'nin uzun yıllardan beri burada bulunan bir müste'men²³ olma olasılığı yüksektir²⁴. Corci'nin Latin Katolik bir aileden olduğu belgede geçen "*nasrani*" kelimesinden de anlaşılmaktadır. Mahkemede iki eşinden olma çocuklarının ve diğer aile mensuplarının hazır bulunması ise bu görüşü doğrulamaktadır.

Tomazo'ya ait bir evin varlığı tereke kaydından anlaşılmaktadır. Tercümanlar, Venedik elçiliğinde görevli olan ve *famiglia-aile* olarak kabul gören görevlilerden farklı olarak elçilik binasında ikamet etmezler kendilerine ait evlerde kalırlardı²⁵. Tercümanlardan çoğunun İstanbul'da yerleşik olması bunu bir yerde zorunlu hale getirmekteydi. Corci'ye ait evin değerinin 500 kuruş olması nasıl değerlendirilmelidir? O dönemin şartlarına göre lüks bir ev olup olmadığına dair ayrıca bir çalışmanın yapılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Venedikli tercümanın neden bu kadar borcu vardı? Tercümanların vergiden muaf olduğu düşünülecek olursa Osmanlı yönetimine bir kısım vergilerini ödemek için borçlandığını ileri sürmek doğru olmayacaktır. Acaba vakıflardan ve diğer şahıslardan borçlanarak aldığı paraları aile efradı için harcamış olabilir mi? Ya da kazancının yeterli olmaması nedeniyle aldığı borçları

²⁰ Rothman, **Between Venice and İstanbul:...**, s.240.

²¹ Buna rağmen borçları olan tercümanlar da yok değildi. Mesela 1630'lara doğru Antonio Torre adlı bir Venedik tercümanı Müslümanlığı seçtiğinde birçok alacaklısı bulunmaktaydı (Rothman, "Interpreting Dragomans: ...", s. 779).

²² Fransız ve İngilizlerin levanten ailelerden seçtikleri tercümanlar için bk. Balcı, **Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık...**, s.31.

²³ Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında belirli bir süre oturma ve bulunma hakkı elde eden Avrupalılara müste'men denirdi.

²⁴ E. Natalie Rothman, *Between Venice and İstanbul: Trans-Imperial Subjects and Cultural Mediation in the Early Mediterranean* adlı tezinde Venedik tercümanlarının listesi verilmiştir. Bu listede Corci'nin adı geçmemektedir. Akrabalık ilişkisinin tercüman olmada bilinen bir nitelik olduğu göz önünde bulundurulduğunda Tommaso adını taşıyan bir aileye de rastlanmamıştır (s.460-463).

²⁵ Eric Dursteler, **Venetians in Constantinople ...**, s.35-36.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

günlük maişeti için mi kullandı? Yoksa o dönemin İstanbul'unun renkli dünyasına girerek kontrol dışı mı hareket etti?

Yaygın olan kanaate göre, gayrimüslimlerin ve Avrupalıların tercüman olabilmek için gayret sarf etmelerinin nedeni olarak birtakım vergilerden muaf olmaları gösterilmektedir. Resimlerden muafiyet maddi bakımdan bir refah getireceği için tercümanlık hizmetine giriş bir ayrıcalık olarak görülmekteydi. Ancak bu yaklaşımın doğruluğu terekesi incelenen tercüman için geçerli olmamaktadır. Corci'nin piyasaya olan borçlarına bakılacak olursa gelir düzeyinin beklenenin aksine çokta iyi durumda olmadığı sonucuna ulaşılabacaktır. Yine de ihtiyatlı olmak gerekmektedir. Diğer Venedik tercümanlarına ve diğer ülkelerin tercümanlarına ait terekelerin incelenmesinden sonra daha genel sonuçlara ulaşmak mümkün olacaktır.

Corci Tomazo'nun borçlandığı kişiler incelendiğinde birbirinden oldukça farklı gruplarla irtibatla olduğu görülüyor. Vakıflardan borçlanma yoluna gitmesi dikkat çekicidir. Vakıfların borç para vermesi olağandır. Zira bunlar büyük bir ihtimalle para vakıflarıdır²⁶. Tercümanın bu vakıflardan borç alarak belli bir kâr oranı eklenmek suretiyle aylık ve düzenli olarak geri ödeme yapması gerekmektedir. Aynı anda birkaç vakıftan borç para alması da düşündürücüdür. Vakıflardan neden bu kadar borç para almış olabilir? sorusuna cevap verebilmek için tahminlerde bulunmak gerekir. Tercümanın görünürde göze batan en önemli yatırımı evi olduğuna göre, parayı evi satın almak için vakıflardan temin etmiş olabilir.

Corci'nin Osmanlı toplum yelpazesi içerisinde farklı dinsel ve mesleki gruplarla irtibatla olması mesleğinin gereği olarak düşünülebilir. Zira, diplomatik bakımdan çevresinin olabildiğince geniş olması beklendiktir. Bu bakımdan değişik insanlarla irtibatla olması şaşırtıcı değildir. Üstlendiği görev icabı ve mesleğinin toplumsal önemine binaen borç alması zor olmamışa benziyor. Borç almanlar arasında Müslüman kadınların olması da şaşırtıcıdır. Bir tercümanın Müslüman kadınlarla nasıl bir borç ilişkisi olabilir ki? Osmanlı gayrimüslim tebaasından olanlara da borçlandığı görülmektedir. Alacaklılar arasında Yahudi, Ermeni ve Rumların olması tercümanın Osmanlı toplum yelpazesinin her bir yaprağı ile irtibatla olduğunun kanıtıdır. Bunun yanında listede bir Fransız'ın bulunması da gözden kaçırılmamalıdır. Ekmekçi ve bakkalın alacaklılar listesinde olması, tercümanın günlük ihtiyaçlarını karşılarken dahi borçlandığını ya da gerçekten bir borç batağında olduğunu düşündürmektedir.

Cerraha olan borcu ise acaba bir sağlık sorunu yüzünden mi gerçekleşmişti? Corci muhtemelen tıbbî bir operasyon geçirmişti. Ancak tanışıklık neticesinde cerrahın borç para almış da olabilir. Tercümanın ölmesi eğer bir hastalıkla ilgili ise muhtemelen rahatsızlığın tedavisi için cerrahla anlaşmış, tedavi devam etmiş, cerraha belli bir yekûnu ödemek durumunda kalmıştı. Ancak ömrü vefa etmemiş, geride borçlarını bırakarak dünyadan göçmüştü.

Tercümanın geride bıraktığı en önemli miras, eşya ve borç sayımının gerçekleştiği eviydi. Osmanlı başkentinde elçilerin diplomatik münasebetlerine ev sahipliği yapan yer kuşkusuz Galata idi. Avrupalı devletlerin tüm elçilikleri burada bulunmaktaydı²⁷. Corci'nin evi Galata dışında fakat yakın bir yerdeydi. Ev Corci'nin ölmesinden sonra satışa çıkarılmış ve 500 kuruşa alıcı bulmuştu. Evin içindeki muhtelif eşya ise toplamda 34 kuruş yapmaktaydı. Tercümanın geride bıraktığı borcun tamamı 827,5 kuruş, mirasın toplam değeri 534 kuruş olduğuna göre, geriye ödenmesi gereken 293,5 kuruş kalmıştı.

²⁶ Para vakıfları bir nevi kredi veren kurumlar olarak kabul edilebilir. Belirli bir yıllık kar oranı ile çalışan para vakıflarına dair bk. Tahsin Özcan, **Osmanlı Para Vakıfları: Kanuni Dönemi Üsküdar Örneği**, Ankara 2003.

²⁷ Galata'nın bu yönüne dair bk. Daniel Goffman, **Osmanlı İmparatorluğu'nda İngilizler 1642-1660**, İstanbul 2001, s.31-32.

Acaba mirasçılar borcun tamamını nasıl ödeyeceklerdi? sorusunu cevaplandırmadan önce bir konu üzerinde durmak yararlı olacaktır. Corci'ye ait eşyaların bu denli az olması düşündürücüdür ki akla varislerin değerli eşyaları gizleme yoluna gitmiş olabilecekleri ihtimalini getirmektedir. Eşi ve çocukları borçları ödemekten kurtulmak amacıyla böyle bir girişimde bulunmuş olabilirler. Tereke kaydındaki ev eşyalarının tekdüze olması ve bir evde bulunması gereken başka eşyaların listede olmaması bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

Venedik tercümanına borç verenlerin ona güven duymasını sağlayacak etkenler de muhakkak ki önemlidir. Tercüman referans olarak Venedik elçisini kullanmış ve elçinin başkentteki etkisini ve nüfuzundan yararlanarak muhtelif kurum ve kişilere borçlanmış olabilir. Belgede geçmemesine rağmen borçlandığı yerlere bazı kişileri kefil olarak göstermiş olabileceği de hesap edilmelidir. Bunun yanında bakkal ve ekmekçi gibi alacaklılar ile aynı mahalde oturduğu ve tanışıklık halinin var olduğu ileri sürülebilir.

3. Sonuç

Terekedeki kayıtlara bakıldığında tercümanın oldukça mütevazı bir yaşantısı olduğunun üzerinde durmak gerekir. Hiçbir lüks ev eşyasının bulunmaması ve kullandığı eşyaların sıradan olması bu kanıyı doğrulamaktadır. Corci'nin üstlendiği vazifeye nazaran bu denli bir hayat standardının olmasını diğer tercümanlar içinde düşünmek doğru olur mu? Belki Corci için böyle bir yorum terekesine bakılarak yapılabilir ancak diğer tercümanlara teşmil etmek için ihtiyatlı olmak gerekir.

Sonuç olarak, tercümanların Yeniçağ'da diplomasinin merkezi durumundaki İstanbul'da dikkate şayan bir rol aldıkları görülmektedir. Bir Avrupalı elçinin Osmanlı dünyasını, siyasetini, diplomasisini ve diğer yönlerini anlamak için gösterdiği çabanın başarılı olmasında en büyük yardımcısı tercümanlardı. Venedik yönetiminin tercümanlara özel ilgi göstermesi ve Osmanlı diline vakıf tercüman adayları yetiştiren bir dil okulunu açması tercümanlığın profesyonel bir meslek haline gelmesini sağlamıştır. Venedik'i takip eden diğer Avrupa devletleri de benzer okullar açmışlardır.

Corci'den geriye kalanlara bakıldığında ölümüne kadar lüks bir yaşam sürmediği söylenebilir. Vakıflardan ve münferit şahıslardan aldığı borçların nedenlerini ortaya koymak mümkün olmasa da bir borç batağı içerisinde olduğunu söylemek çok da yanlış olmayacaktır. İstanbul'da yaşayan köklü bir İtalyan aileye mensup olduğu öngörülen Corci'nin geride bıraktığı ev ve eşyaların borçlarını karşılayamaması iki ihtimali ortaya çıkarmaktadır. Ya gerçekten sıradan bir hayat sürdü ya da ailesi mal varlığının bir kısmını alacaklılara vermemek için gizledi. Corci'ye ait ev eşyalarının sıradan eşyalar olması, mücevher ya da buna benzer kıymetli eşyaların tereke listesinde bulunmayışı başka ne ile açıklanabilir ki? Bu tercüman belki de hayatta iken "*har vurup harman savuran*" türden bir yaşam sürerek hayatını borç batağı içerisinde sonlandırmış da olabilir.

Ek 1: Corci Tomazo'ya ait tereke kaydının transkripsiyonu (Galata Şer'iyye Sicili, nr. 113, s.48).

Husûs-ı atî'z-zikrin mahallinde tahrîri iltimâs olunmağla savb-ı şer'den Mevlana Mahmud Efendi ibn-i Ahmed irsâl olunub ol dahi mahmiye-i Galata haricinde vâki' saray Sultanı kurbunda Hüseyin Ağa Mahallesinde sakin iken bundan akdem hâlik olan Venedik tercümanı Corci veled-i Tomazo'nun menziline varup zeyl-i sahîfede isimleri muharrer olan müslimin huzûrunda akd-ı meclis-i şer'-i kavim olundukdan sonra ve hâlik-i mezbur Corci'nin verâseti zevceteyn-i metruketeyn Katrina binti Etem ve diğer Katrina bint-i Fransisko nâm nasrâniyeler ile sülbî kebir oğulları Toma ve Petro ve sülbiye kebir kızı Hacliye nâm nasraniye mütehazzır olup ba'dehu mezbure Katrina bint-i Fransisko dahî hâlike olub veraseti sadrî oğulları

Turkish Studies

Toma ve Petro ve sadriye kızı mezbûre Hacliye mütehazzıra olduğu meclis-i ma'kûd-ı mezbûrda şer'an sâbit ve mütehakkık oldukdan sonra mezbur Toma meclis-i ma'kûd-ı mezbûrda Katrina bint-i Etem ile karındaşı mezbur Petro'nun kâffe-i umûruna vekil-i mutlakı olan Nikoroz veled-i Franko ve kız karındaşı Hacliye'nin zevci Yanaki veled-i İbraniye nâm zımmî muvâcehelerinde takrîr-i kelâm idüb babam hâlik-i mezbûrun merhûm Ahmed Ağa vakfına 395 guruş ve Hüseyin Ağa vakfına 62 guruş ve Mahmud Ağa vakfına 165 guruş ve Antonaki'ye 27 guruş ve Katrina'ya 2,5 guruş ve Ümmühân Hatun'a 20 guruş ve Arni'ye 10 guruş ve cerraha 10 guruş ve Gülistân Hatun'a 26,5 guruş ve Simavil Yahudi'ye 1,5 guruş ve Elveda Hatun'a 22,5 guruş ve Fransız Kapiro'ya 10 guruş ve etmekçi Ermeni'ye 2,5 guruş ve Martin zımmîye 21 guruş ve Yanaki'ye 25 guruş ve Dimitraşko'ya 10 guruş ve Bakkal Nikola'ya 6 guruş ve Davud Ağa vakfının mütevellisine 11 guruş ki cem'an 827,5 guruş deyni olduğu bundan akdem cümle verese-i mezkûre muvâcehesinde şer'an sâbit ve mütehakkık olmuş idi işbu menzil dahi sûk-ı sultanîde bir müddet bey'e arz olunub bi'l-küllîye ri'ayat-ı nâs-ı münkati' olduktan sonra 500 guruşa bey' olunmuş idi hâlâ sâ'ir terekisi dahi takvîm ve tahmîn olunub ne mikdâra bâliğ olduğu ma'lûmum olması matlûbumdur dedikde ehl-i vukûf ve bi' arz-ı müslimîn nazar eylediklerinde bir sepet ile cem'an 40 adet meksûr ve atik Çin tabaklar 2 esedi guruşa ve yine cem'an 15 adet şişe kaseler 2 guruş ve 1 Çin kelb tasvîrî ve iki kanatlı fağfur kase ve bir tuzluk ve 3 adet ve sağır Leh ibriği cem'an 5 guruş ve yine bir sepet ile hurda müsta'mel çini tabaklar 1 guruş ve üç müsta'mel tencere ve 2 tepsi cem'an 8 guruş ve 5 adet müsta'mel nemekdân 4 guruş ve 4 adet bel ve 2 çapa ve bir köhne balta ve bir demir pençe ve kazma ve hadîd hurdaları cem'an 5 guruş ve bir müsta'mel kösele 1 guruş ve bir ceviz ağacı sandık ve bir çam sandık 1 guruş ve iki kıt'a servi dolap 2 guruş ve bir köhne döşek gılâfi 2 guruş ve bir köhne eğer 1 guruş cem'an bahâ-i menzil ve hırdavat-ı mezkûre 534 guruşa ancak bâliğ olur deyu ale vechi'l-vifâk icma' ve ittifâk eylediklerinde vaki'ü'l-hâl Mevlana-yı mezbûr mahallinde tahrîr ve ba'dehu ma'an irsal olunan Mustafa Çelebi b. Receb ile meclis-i şer'e gelüp ale vuku' inhâ ve takrîr etmeğin mâ hüve'l vâka'a bi't-taleb ketb olundu fi gurre-i cemâzîye'l-ahir selase semânin ve elf

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

KAYNAKÇA

Galata Şer'iyye Sicilleri, nr. 113.

Araştırma ve İncelemeler

AĞILDERE, Suna Timur, "XVIII. Yüzyıl Avrupa'sında Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Önemi: Osmanlı İmparatorluğu'nda İstanbul Fransız Dil Öğlanları Okulu (1669-1873)", **Turkish Studies**, 5/3, 2010.

BALCI, Sezai, **Osmanlı Devleti'nde Tercümanlık ve Bab-ı Ali Tercüme Odası** (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2006.

BİLİM, Cahit, "Tercüme Odası", **OTAM**, I, Ankara 1990, s.29-43.

BERRIDGE, G.R. "Notes on the Origins of the Diplomatic Corps: Constantinople in the 1620s", **Clingendael Discussion Paper in Diplomacy**, 2004.

BOSWORTH, C.E., "Tardjuman," **Encyclopaedia of Islam**, XII.

BULUT, Mehmet "The Ottoman Approach to the Western Europeans in the Levant During the Early Period", **Middle Eastern Studies**, 44/2, 2008, 259-274.

COCO, Carla, "İstanbul'daki Venedik Topluluğu", **Erdem**, 7/20, Ankara 1991, s. 667-687.

DE GROOT, Alexander H., "Dragomans Careers': Change of Status in Some Families Connected with the British and Dutch Embassies at Istanbul 1785-1829", **Friends and Rivals in the East: Studies in Anglo-Dutch Relations in the Levant from the Seventeenth to the Nineteenth Century**, Leiden Brill 2000, s.223-246.

DURSTELER, Eric, **Venetians in Constantinople Nation, Identity, and Coexistence in the Early Modern Mediterranean**, Baltimore 2006.

GOFFMAN, Daniel, **Osmanlı İmparatorluğu'nda İngilizler 1642-1660**, İstanbul 2001.

GOFFMAN, Daniel, "Negotiating with the Renaissance State: The Ottoman Empire and the New Diplomacy", **The Early Modern Ottomans Remapping the Empire** (ed. V.H. Aksan-D. Goffman), Cambridge 2007.

İNALCIK, Halil, "Sources for Fifteenth- Century Turkish Economic and Social History", **The Middle East and the Balkans Under the Ottoman Empire**, Bloomington 1993, s.178-193.

İNALCIK, Halil, "An Outline of Ottoman-Venetian Relations", **Venezia Centro di Mediazione tra Oriente e Occidente**, 15-16, Firenze 1976, s.83-90.

KAFADAR, Cemal, "Venedik'te Bir Ölüm (1575) Serenissima'da Ticaret Yapan Anadolu Müslüman Tüccarlar", **Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken**, İstanbul 2010, s.73-122.

KÖSE, Metin Ziya, **Osmanlı Devleti ve Venedik Akdeniz'de Rekabet ve Ticaret 1600-1630**, İstanbul 2010.

LEWENTAL, D. Gershon, "Dragomans (Tercuman; Translators)", **Encyclopedia of Jews in the Islamic World** (Ed. Norman A. Stillman), Brill 2011.

ÖZCAN, Tahsin, **Osmanlı Para Vakıfları: Kanuni Dönemi Üsküdar Örneği**, Ankara 2003.

ROLAND, Ruth A., **Interpreters as Diplomats A Diplomatic History of the Role of Interpreters in World Politics**, Ottawa 1999.

ROTHMAN, E. Natalie "Interpreting Dragomans: Boundaries and Crossings in the Early Modern Mediterranean", **Comparative Studies in Society and History**, 51/4, 2009, s.771-800.

ROTHMAN, E. Natalie, **Between Venice and İstanbul: Trans-Imperial Subjects and Cultural Mediation in the Early Mediterranean** (University of Michigan Basılmamış Doktora Tezi), 2006

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011